

Գիտական	
2.	Տիկին Մարիամ Քիւրի (մահուան առթիւ) 310
Թատերագրական	
Էրեմեան Արամ	Ռուսահայ թատրոնի պատմութիւնը. սկզբից մինչեւ 70-ական թուական. էջ. 21, 81, 157, 225, 289, 362, 446
Փէլիկեան Հ. Ե.	Հայկական թատրոնի ծագումը. 42
» »	Հայ թատրոնի ծագման մասին (վերստին յաւելում) 129, 399

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Ե. Փ.	Հայ Մամուլի պաշտօնը 2
» »	Հայկական մամուլ — Գրական շարժում — Հանդէս հանդիսից 117, 284, 397

ՔՐՈՆԻԿ

Խմբ.	Քահանայական ձեռնադրութեան 50-ամեայ յորելեան Ամեն. Տն. Աւետիս Պետրոս ԺԴ. Կաթ. Պատրիարքի Տանն Կիլիկիոյ 141
	Պալիոնի տուչութիւն 48
	Հայ կաթ. Նորընտիր հովիւներ (Գերպ. Յ. Նեսիմեան, Գերպ. Գր. Հինտիէ, Գերպ. Ա. Պաթանեան) 48
	Զարեհ պէյ Նուպար Նախագահ Հ. Բ. Ը. Միութեան 48
	Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի վկայականին վաւերացումը Պուլկարիայ մէջ. 480

Հանդէս — Թատեր. ներկայացում — Այցելութիւններ

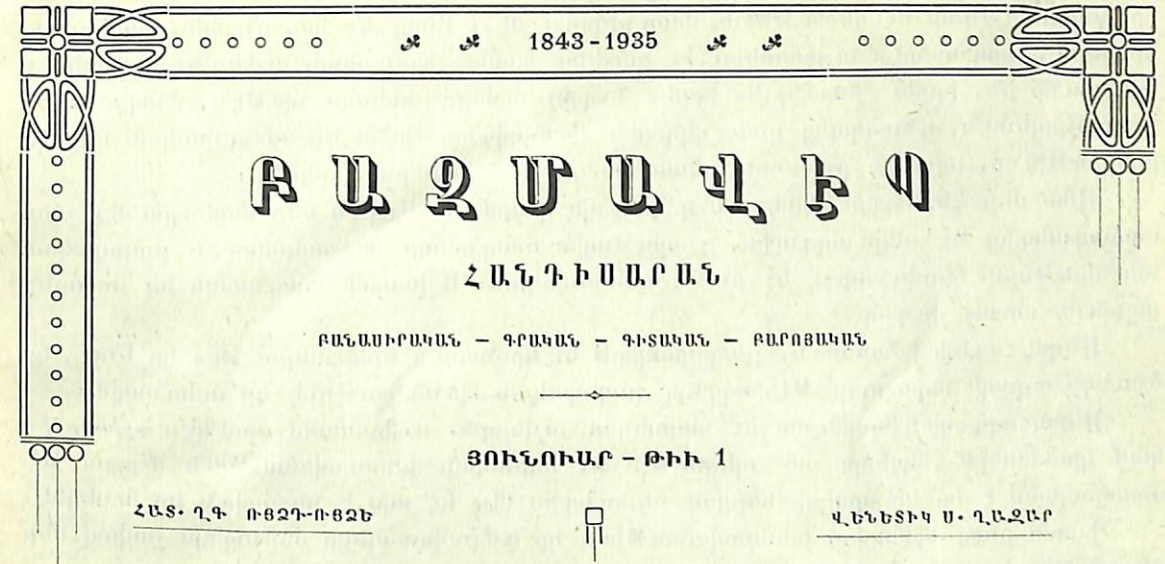
Խմբ.	Ս. Խաչի տօնը-Վենետիկ. Մ.-Ռափ. վրժին 255
»	Բարերարներու յիշատակը (Միխիթար-Մ.-Ռափ.) 173, 254
Խոսքով	Լուսանորոգի Միխիթարայ յիշատակին՝ Երուսաղէմ 173
Վանկատոր	Թատերական ներկայացումներ և վարդանանց տօնը՝ Մուրատեան վրժին. մէջ ի Սելր 125
Խմբ.	Թատերական ներկայացումներ և Մ. Ռափ. տօնը՝ ի Վենետիկ 126
Խմբ.	Ամսվերջի հանդէս Մ.-Ռափ. վարժ. Վենետիկ 314
Եօրոյնան	» » Մուրատ. » Սելր 317
Կ. Թ.	» » Միխիթ. » Երուսաղէմ 320
Խմբ.	Մարգահանդէս Մ. Ռ. վրժին. Վենետիկ 256
Խմբ. - Տեղեկատու	Այցելութիւն և բանախօսութիւն Ռուս. Եօրկայի՝ Միխիթ. հաստատութեանց մէջ. Փարիզ-Վենետիկ - Ս. Ղազար. 174

Նուիրատուութիւն

Մ. Ռ. Ն. Աշակերտաց միութեան առ Մ. Ռափ. վրժին. Վենետիկ (aRevue des deux Mondes n° 280 հատոր)	480
Սազըզեան Արմենակ՝ առ Միխիթ. Միաբանութիւն Ս. Ղազարու (գորգեր և ասղնեգործ աշխատութիւններ)	480

Մահագրութիւն

Խմբ. — Ղեւոնդ Արքեպս. Դուրեան — Գրիգոր Սինապեան — Յովհաննէս Փաշա Գուլումեան.	48
» Պելիկիոյ տուգը և հայերու մասնակցութիւնը (Արքեպս թագաւորի մահը)	124
» Թ. Թորամանեանի մահը.	128

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՅԱԻՆ ԴԱՐՄԱՆԸ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԿՐԿԻՆ ՅՈՒՆԵԼԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՏԱՐԻՆ Նոր, եւ մեր ցաւերը ինչ ու Նոր միանգամայն: Եւ հակառակական ու անխուսափելի ցաւերը չեն որ այսօր մեր օրհասը կը գուժեն, որքան մեր իսկ ստեղծած մահահոտ պայքարը:

Լեզուով, ցեղով ու սրտով անծանօթ ժողովուրդներ մեզի հող ու աշխատանք տուին, յարգելով մարդասիրութեամբ մեր իրաւունքը հանդէպ գերագոյն բարիքին՝ որ կեանքն իսկ է: Մինչ մենք մոլեգին ատելութեամբ զիրար կը մատնենք, կայենական խժեժութեամբ մեր եղբոր արեան մէջ շաղախելով մեր ձեռքերը:

Մոռցա՞նք արդեօք օտարութեան գործած մահն ու աւերը: Զե՛ն բաւեր անոր անյաւ գուրդ կլափին զոհերը, մեզի անհունօրէն սիրելի՝ մեր լեզուն, մեր սերունդը, մեր ապագան:

Եթէ շարունակուի գաղութներու այս համահարակը՝ անձնասպան վատերու պէս տիեզերական ամօթը պիտի ժառանգենք, նշաւակ երկնքի եւ մարդկութեան դատաւարութեան, քանի որ այս հոգեբանութեամբ եւ գործերով կ'ուրանանք ու կը դաւենք մեր ցեղի պատուին՝ որ դիւցազն եւ նահատակ է եղած, յառաջապահ եւ անվանող ամբարտակ ասիական բիւրաւոր հրոսակներուն դէմ՝ պաշտպանելով մարդկութեան իննաւոր քաղաքակրթութիւնն եւ քրիստոնէական կրօնը:

Երանի՜ թէ օր առաջ փութար ժամը հայրենի երկրի մեծ ու փրկարար կոչին, ու հոն սանձաւորած ոճրագործ լեզուներ եւ բազմութիւն՝ փարած ազատութեան գաղափարին, լծուէին աշխատանքի, մեր հայրենի Նուիրագործութեամբ հողէն հանելու արդար քրտինքով իրենց հացն ու սնունդը, եւ սորվելու ապրիլ իբրեւ համերաշխ եղբայր, վերականգնելու զոհաբերութեամբ մեր պատիւը, մեր հայրենու ժառանգութիւնը, մեր հայրենիքը:

իր հարստութեան եւ մեծութեան փառքերուն մէջ: Բայց եւ հոս եւ հոն համերաշխ ապրելու, արդարօրէն աշխատելու եւ շահելու համար հիմնական ուժեր եւ ազդակներ հարկաւոր են, իբրեւ շարժիչ եւ իբրեւ ուղղիչ ուժեր՝ անկախ նիւթէն, ժամանակէն ու անջրպետէն, գերազանց քան ցեղային համարինուծիւնն եւ տիեզերական եղբայրակցութիւնը, այսինքն քրիստոնէական կրօնքն եւ անոր բարոյականը:

Ահա մեր գերագոյն ցաւերուն գերագոյն դարման: Արդէն մեր մամուլին մէջ շատ արծազանգեց թէ՛ մեր ազգային, գաղութային տազնապը հիմնականօրէն բարոյական անանկութեան հետեւանք է եւ ոչ թէ տնտեսական: Աշխարհի տազնապն ալ տարբեր աղբիւրէ առաջ չի գար:

Մեզմէ աւելի իմաստուն, քաղաքակիրթ եւ կրօնասէր երկիրներու մէջ կը հնչէ, կը ծաւալի ողբալի աղաղակը՝ թէ ազգերը բարոյական հիւանդութենէ կը տառապին:

Մերայ արքայի դիակին առջեւ սարսեցաւ աշխարհ. ու Ֆրանսա, ամէնէն *աշխարհիկ* կամ կրօնամերժ համարուած պետութիւնը, ողբական խոստովանութիւն մ'ըրաւ թէ բարոյականն է որ կը պակսի ներկայ սերունդին մէջ եւ այն է որ արիւն կը հոսեցնէ:

Դառն բայց ճշմարիտ խոստովանութիւն՝ որ դժբախտաբար մեծագոյն չափով մեր սերունդին վրայ կը ճշգրտուի:

Պատգամ հնչեց Պետրոսի աթոռէն. քրիստոնէայ աշխարհը դողդեցաւ, ինչպէս առիթ ունեցանք նկարագրելու այս էջերուն մէջ՝ տարի մը առաջ: Ովկիանոս, ծով ու ցամաք հանդիսատես եղան ամէն ազգի եւ ամէն ցեղի ուխտաւորներու անհատնում կառաւաններուն, որոնք աղօթք, արցունք եւ ուխտ սփռելով, փոխարէն՝ սիրոյ, հաշտութեան եւ եղբայրութեան օծութիւնը ծծեցին ու ծաւալեցին ապա իրենց աշխարհներուն եւ իրենց ժողովուրդներուն մէջ: Ու կենցաղի սրբակերտ վերանորոգութեան մէջ ծածանցին դրօշը հաւատարմութեան՝ տալու անկեղծօրէն եւ անձնուիրաբար Աստուծոյ՝ ինչ որ Աստուծոյ է, Կեսարին՝ ինչ որ Կեսարինն է:

Եւ Փրկագործութեան 1900ամեայ յոբելեանը իր աստուածային ներշնչումներով եւ զօրութեամբ՝ խաղաղութեան եւ տիեզերական եղբայրութեան ծաղիկը բուրեց, սէրը՝ գեղեցկին ու ազնուին:

Բայց ո՞ր էր քրիստոնէից մէջ ամէնէն քրիստոնէայ ժողովուրդը, նահատակներու նահատակը, ամէնէն ցաւազինն ու ամէնէն լքուածը՝ Հայ ժողովուրդը, ան՝ որ ամէնէն կարօտն էր հաւատքի նորոգութեան, սիրոյ ջերմութեան, իր հայրենի սրբութեան պաշտամունքին վերարծարծման. ամէնէն կարօտը երկնային մխիթարութեան, փոխադարձ սիրոյ, կեանքի բարօրութեան:

Աւա՛ղ, ցանցառ բացառութենէ մը զատ՝ հայ զանգուածը մաս չէր առներ քրիստոնէութեան մեծ ու փրկարար դարադարձին:

Էջմիածին ձայն չունէր. Անթիլիաս լռեց. «Սիոն» ոչ մէկ կայծ արծակեց սիրոյ եւ ջերմութեան կարօտ այնքան հոգիներու: Ոչ մէկ ազգային կրօնաւերթ՝ բացի «Աւետիք»էն՝ Քրիստոսական, աստուածային յոբելեանին կոչն ըրաւ, կարծես մոռցած Գերագոյնին 1900եակ դարադարձը՝ անթիւ աննշան յոբելեաններու ժխորին մէջ: Նուաղկոտ ձայն մը միայն Գալիֆոռնիայէն լսուեցաւ, ու անարծազանգ մարեցաւ:

Մեր մամուլը կարծես աւելի հարազատ հայ ընելու համար մեր տարաբախտ խլեակները՝ զանոնք պայքարի մղեց. եւ մեր ժողովուրդը Արարատի գովքէն շլացած՝ մոռցաւ Գողգոթան, անտես ըրաւ Աստուծոյ արիւնազանգ խաչը՝ զոր իր դրօշն էր ըրած դարերով: Եւ այսպէս սրբազան ու փրկարար առիթ մը մեր ժողովուրդեան ցաւերու բուժման եւ բարքերուն նորոգութեան՝ խուսեց անցաւ: Կորուստ մը այնքան ողբալի, որքան վտանգաւոր է մեր հասարակաց ցաւը ներկայիս, եւ պահանջը հարկեցուցիչ:

* * *

Բայց անցնող տարին նուիրական յիշատակ մը բերաւ, որ կարող է մասամբ դարմանել մեր կրած վնասը եւ պատել վէրքերը. 1500ԱՄԵԱՅ ՅՈՒՆԵՍԿՈՒԹԵԱՆ, իր նշանակութեամբ եւ դերով այնքան բարձր մեր ազգային կեանքին մէջ, որ կրնանք յայտարարել իբրեւ անվիճելի ճշմարտութիւն թէ առանց այդ հայացած Աստուածային մատենին՝ այսօր մենք գոյութիւն պիտի չուներայինք ո՛չ իբրեւ քրիստոնէայ եւ ոչ իբրեւ հայ:

Արդարեւ որքան ալ մեր մէջ գտնուին միամիտներ կամ մոլիներ որ մերժեն կրօնքին խաղացած այս կրկնակի դերը, սակայն անաչառ պատմութիւնը, յայտնի եւ վճռական փաստերով կը շեշտէ թէ Մեսրոպի եւ Սահակի մէջ է. դարու գրական յղացումն եւ անոր սքանչելի եւ փրկարար իրագործումը հետեւանքն եղաւ մտահոգութեան մը եւ ցաւի մը՝ որ կը խոցէր անոնց սիրտը: Հայ ժողովուրդը չհասկնալով յոյն եւ ասորի լեզուն՝ կը գրկուէր Աստուծոյ խօսքէն եւ անոր հոգեւոր պտուղներէն: Սակաւաթիւ գիտնական վարդապետները իրենց Թարգմանչի պաշտօնով չէին կրնար հասնիլ մեր երկրին ամէն անկիւնը: Եւ ահա ասկից՝ Մեսրոպ ու Սահակ ձեռք ձեռքի տուին եւ աշակցութեամբ երէց աշակերտներուն հայացուցին Աստուծոյ խօսքը, որ իր յաւիտենական ճշմարտութիւններով պիտի նորոգէր եւ սրբակերտէր հայ ժողովուրդեան բարքը՝ որպէս մարդ եւ որպէս քրիստոնէայ:

Զառանցանք մը չէ հետեւաբար մեր պնդումը՝ թէ Քրիստոնէութիւնն եւ Հայ Եկեղեցին փրկեցին մեր ազգային գոյութիւնը, որ, այլապէս, օտարացման եւ կորուստի մատնուած պիտի ըլլար առյաւէտ:

Հարկ է ուրեմն համազգային անխտիր եւ անվերապահ միութեամբ եւ խանդաւառութեամբ տօնել այս քրիստոնէական ու հայկական մեծ դարադարձը, որուն մէջ կը պատկերանայ մեր հաւատքի սրբութիւնը՝ հայ լեզուի եւ մտածման ոսկեղէն հանդերձով, եւ կը դառնայ կոթողը մեր գրականութեան եւ գերագոյն ազդակը՝ ինչպէս հոգեկան սրբակերտութեան, այսպէս նաեւ մեր ցեղին պահպանութեան:

Հետեւաբար Հայկի եւ հայ անուան հետ եւ անկէ առաջ Քրիստոսն ու քրիստոնէութիւնն է որ պիտի փառաբանենք եւ մարդկային ու մեր ցեղային փառքերէն վեր՝ յաւիտենական ճշմարտութիւնները Աստուծոյ բերնէն ելած, որոնք պիտի չանցնին՝ երկնքի եւ երկրի անցնելէն վերջն ալ:

Այդ ճշմարտութիւններն հայու հոգւոյն մերձեցնելու, անոնցմով սրբակերտելու համար հայը՝ Մեսրոպ ու Սահակ չինայեցին ո՛չ տաժանք եւ ո՛չ արցունք:

Ահա այդ կրօնական տեսակէտն եւ այդ նպատակն է որ վրիպած էր, ինչպէս ակնարկեցինք գանգատով մը եւ ցաւով. մանաւանդ որ օրուան խոր ցաւերն ու վէրքերը աստուածային գերագոյն ճշմարտութեանց բաւասանով միայն կրնան բուժուիլ:

Թող ուրեմն այդ թերին լեցնէ Աստուածային մատենին 1500ամեայ նուիրական տօնակատարութիւնը եւ Հայ ժողովուրդը հոն տեսնէ՝ հայ գրին եւ հայ լեզուին ներքեւ թաքուն Աստուծոյ խօսքը, Աստուծոյ կամքը, Աստուծոյ պատգամը «Սիրեցէք զմիմեանս», «Արք եղբարք էք, ընդէ՛ր զրկէք զմիմեանս». ճշմարտութիւններ աստուածային՝ որոնց հաւատացեր են մեր Հայրերը՝ մինչեւ ի գին իրենց կեանքին եւ մահուան:

Այսպէս, սիրոյ եւ եղբայրութեան դրօշին ծածանումով միայն, յանուն խաչուած եւ մեռած Աստուծոյ, պիտի կարենանք արժանապէս տօնել հայացած Սուրբ Գրքի տօնը, ի տես համայն աշխարհի, եւ ի խրատ մեր ապագայ սերունդներուն, անոնց օրհնութեան, սիրոյն եւ յարգանքին արժանանալով:

ԽՄԲ.